

A rtkaspi.az saytı 2019-cu ilin Ədəbiyyat üzrə Nobel mükafatı alan Peter Handkenin müsahibəsini təqdim edir:

Olqa Tokarcuk: “Peter Handke ilə eyni mərasimdə mükafat alacağımız da çox xoşdur. Onun böyük həvəs və heyranlıqla izlədiyim yaradıcılığının, yüksək qiymətləndirdiyim ictimai mövqeyinin beynəlxalq miqyasda da dəyərləndirilməsi məni sevindirir. İsveç Akademiyasının Mərkəzi Avropa ədəbiyyatını unutmamış olması çox müsbət tendensiyaadır. Hələ də yazdıqlarımızın oxunduğunu görmək bizi ümidlendirir”.

Oktyabrın 10-da avstriyalı yazıçı, dramaturq, ssenarist Peter Handke 77 yaşında Nobel Ədəbiyyat mükafatına layiq görüldü. Zaman-zaman əqidəsi, çıxışları, siyasi mövqeyi ucbatından maddi sıxıntı-

edirəm. Bu kəşf davam edən prosesdir. Amma bu günlərdə yaşımın məni tanış etdiyi metamorfoza da boyun əyməli olduğumla barışıram. Bütün yazarlar kimi... Həyata nə daxildirsə, hamısını yaşamağam. Çevrə ideologiyası deyilən bir şey yoxdur, əslində. Mən sadəcə, yerimi gördüm, yerimi hiss etdim... Və bunu başqaları ilə bölüşmək istədim.

- Məncə, ümumi baxışa qarşı balansı təmin edəcək bir ideologiya yaratdınız.

- Bu da mənim təbiətimlə bağlıdır. Ancaq ümumi fonda mən də elə hamının yaşadığı kimi yaşayıram, gündəlik həyatım hamının kimi başlayıb, bitir. Amma mən bilmirəm, nəse çox vaxt özümü ifadə edə bilmirəm. Əslində, buna görə özümü xoşbəxt hiss edirəm - nə özüm haqqında, nə yazdıqlarım haqqında danışa bilərəm.

- Amma insanlar da həmişə bu haqda suallar verəcək.

Bu əvəzolunmaz duyğudur. Bəzən yazının xəyallarına, zehnimə təsiri, xüsusilə də, çox xoş duyğular oyadır. Bəzən, həmişə yox!

- Əldə etmək istədiyiniz, axtardığınız budur?

- Bəli, bəli. Sadəcə ədalətli olmaq lazımdır. İnsan belə olmağa özünü məcbur edə bilmir. Bəzi hadisələr olur, keçir, sən bunun adil olduğunu, ədalətli davrandığını proses zamanı yox, sonradan aydınlaşdırırsan.

- Hansı əsərlərinizin sizə bu duyğunu daha dərinlən hiss etdirdiyini deyə bilərsinizmi?

- Deyə bilmərəm. Çünki bəzən bu zəif hiss olunur. Mən öz kitablarımı oxumuram. Hər dəfə olur ki, yeni nəşri çap olunur, açib vərəqləyirəm. Mənə elə gəlir ki, bu yazarın həyatı ilə bağlı heç də ümitsiz olmaq lazım deyil.

- Bu yazarın həyatına keçmiş zamanda birinə baxmış kimi baxırsınız?

Nobellə azad olan Peter Handke

ları aşmaq üçün tərcüməçilik, publisistika ilə də məşğul olan Handkenin sayca az, amma olduqca vəfalı oxucu auditoriyası var. Demək olar ki, hər il doğum günündə pərəstişkarlarının yazarın şərəfinə müharibə zərərçəkənlərinə, qaçqınlara, qida çatışmazlığından əziyyət çəkənlərə böyük yardımlar etdiyi haqqında xəbərlər oxuyuruq. 60 illik yaradıcı fəaliyyəti boyu ədəbi, ictimai, sosial-mədəni xidmətlərinə görə, 20-yə yaxın mükafatın qalibi olmuş yazar Nobel ilə bütün həyatını taclandırdı.

- Sizi Nobel mükafat fondunun rəsmi veb-səhifəsindən Adam Smits narahat edir. Bizə ayrısı bir neçə dəqiqəniz olarmı?

- Hazırda çox yorğunam, nəse izah etməyə təqətim qalmayıb. İzah edə bilmirəm...

- Eşitdiyimə görə evinizin önündə onlarla kamera dayanıb. Hamı sizin fikirlərinizi bilmək istəyir. Demisiniz ki, bu mükafatla azadlığa qovuşmusunuz.

- Hə, hə. Elədir.

- Bu duyğunu izah edə bilərsinizmi?

- Yəni, izah edə bilmirəm. Əvvəl yaşadığım heç bir duyğuya oxşamır. Bu, azadlıq hissidir.

- Çox maraqlıdır.

- Bəli, özümü düzgün ifadə edə bilmirəm. Bu, sadəcə maraqlı deyil, mistikdir. Məncə, bu mənim şəxsi azadlığım deyil, bu nəse fərqli bir azadlıq duyğusudur, nəse məndən ayrı olan, amma mənə məxsus bir duyğudur. Bilmirəm. Tamamilə absurd bir azadlıq formasıdır.

- Deyəsən, xəbəri qəbul etməyiniz bir xeyli zaman alacaq?

- Hə, hə... Tamamilə haqlısınız.

- Komitə haqqınızda yazılan təqdimatədə çevrənizin kəşfinə, aydınlanmasına xidmət etdiyinizi yazıb. Siz özünüz haqqında nə düşünürsünüz?

- Hər şey bir gün yox olmaq üçün yaranıb. Yox olmadan əvvəl uzun zamandır özümü və ətrafımı daha dərinlən görməyə çalışdım. Özümü, bəli, təbiətin, olduğum mühitin kaşiflərindən biri kimi hiss

- Bəli, qorxuram, amma haqlısan.

- Özünüz haqqında suallardan hər yerdə boyun qaçırırsınız.

- Bilirsiniz, haqqımda ştamplar yazılısın istəmirəm. Dünya o qədər sürətlə dəyişir ki, insanlara, təbiətə, əlaqələrə, yeniliklərə münasibətimizi stabil saxlamaq da çətinləşir. Elə özümüz haqqında düşüncələrimiz də dəyişir. Sonra sizə dediyim bir sözü 3-5 il sonra başqa birisi soruşanda mənim üçün dəyişmiş, artıq inandıqlarıma uyğun olmayan bir faktı təsdiqləmək ikiüzlülüüyü etmək istəmirəm. Məsələn, mən insanın özünü tanımağının bu qədər çətin olduğunu heç düşünməzdim. Odur ki, yazıçı ilə ədəbiyyat haqqında danışılmasının tərəfdarıyam. Həyat haqqında, duyğularımız, nə düşündüklerimiz haqqında onsuz da əsərlərimizdə tanış olursunuz.

- Bütün yaradıcılığınız boyu məhsuldar yazıçı olmusunuz. Özünüzü müxtəlif janrlarda sınıması- nız. Açıq-aydın duyulur ki, yazı prosesi sizə həzz verir. Bu prosesdə ən çox nəyi sevirsiniz? Sizi bu qədər çox işləməyə nə həvələndirir?

- Xəyal qurmaq... Yazmağa başlamadan əvvəl kitab haqqında, bədii səyahətim, ekspedisiyamla bağlı xəyal qururam. Bəzən isə günün sonunda, yazı saatları bitdikdə, bütün yazdıqlarım qərribə bir dəniz kimi mənə tərəf, - geri gəlir.

- Yox, sadəcə orada yazılanları mən çoxdan unutmuş oluram. Bəzən oxucularla söhbətləşəndə mənə yazdıqlarımdan danışirlar, mən isə qətiyyənl elə şeylər yazdığımı xatırlamıram. Hətta çox təəccübləndiyim də olur. Bəzən əsərlərdən sitatlar gətirirlər, özümü bir oyunun içində hiss edirəm. Doğurdan, bu sözləri mən demişəm?! Bəzən isə yazdıqlarımın mənalari, konteksti haqqında danışılır... Bu zaman isə özümü başqasının yaradıcılığını dinləyirmiş kimi hiss edirəm. Mən yazarkən beynim başqa heç vaxt olmadığı qədər aydın, rahat, konkret olur ki, qətiyyənl ikili-üçlü mənalər nəzərdə tutmuram. Yazanda bir problemin içindən keçirəmsə, bu problemləri əslində sevirəm, əvvəlcə özümə bir qədər vaxt verib, sakitləşirəm. Halbuki gündəlik həyatımda buna nail ola bilmirəm.

- 1966-cı ildə yazdığınız bir məqalə ilə tanış olmuşdum - “Ədəbiyyat romantikadır”. Orada gənc, ehtiraslı bir yazar kimi ədəbiyyat məfhumunun təsvirini vermisiniz - hekayədən, ritm, üslub, söz oyunlarına ayrılmayan bir məfhum haqqında danışmışınız. Orada bir fikir bu neçə ildə yadımda qalıb - “Realist məfhumu yalnız belə bir ədəbiyyata şamil edilə bilər”.

- Yox, artıq bu fərqlər mənə əhəmiyyətsiz görünür.

- Əsərlərinizi realizm nümunəsi hesab edirsiniz?

- Yazı prosesində “realizm”, “romantizm” fərqləndirmələri aparmaqdan “qaçıram”. Məncə, artıq belə sərhədlər çoxdan dağılıb. Kiminsə qoyduğu qaydalara ayaq uyduraraq, yaradıcı olmaq mümkün deyil. Mənim üçün artıq realizmin başqa anlamı var - hekayə oxucuda dərin duyğular oyada bilməlidir. Ədəbi nümunə dərin izlər qoyursa, deməli, realdır. Qaydalar kitabı ilə hekayə, esse yazılır.

P.S. Nobelçilər haqqında yazı hazırlayarkən niyəse Olqa Tokarcuka öncəlik verməli olduğumu hiss etdim. Qeyri-ixtiyari sosial medianın hesablamalarına ayaq uydururam. Təbriklər, açıqlamalar... Nəyi seçib tərcümə edəcəyimə qərar vermək çətinidir. Bu yazıda işə müdrik, qocaman, cəsur və duyğularını boğazında düylənləyib gəzdiren Peter Handke üçün qolumu çirmələdim. İttihamlar, tənqidlər, qarayaxmalar... Qarşıma ilk çıxan “Nobel” fondundan Adam Smitsin müsahibəsinin səs yazısı oldu. O müsahibədə nələr danışıldığına keçmədən əvvəl ingilis dilində bilməyənlərə də həmin səs yazısına qulaq asmağı acizənə tövsiyə edirəm. Son 10 ildə Nobelin bütün qaliblərinin səs yazısına qulaq asıb, yaşayan-yşamayan yazarların ümumilikdə yüzdən çox müsahibəsini tərcümə etmişik. Müsahibənin girişində Handkenin “İzah edə bilmirəm, təqətim qalmayıb” sözlərini son nəfəsini alıb verən ağır yaralı əsgər kimi, çarəsiz bir anda özünü hönkürə-hönkürə ağlamaqdan saxlamaq üçün bütün iradəsini var gücü ilə sıxan bütün insanlar kimi pıçıldayan səsi var. Bu, Peter Handkedir. Ziyalı mövqeyini, yazar məsuliyyətini, ictimai vicdanını hər şeydən üstün tutan, haqlının yanında, xalqın dayandığı sıralarda dayanmaqdan bir addım geri çəkilməyən, qələminə, səsinə, əsərlərinə qoyulan qadağalara istedadı ilə cavab verən yazıçıdır. Handke haqqındakı uzun-uzadı, əsaslı-əsassız iddialar dolu keçmişə geri dönməyə ehtiyac görmürəm - Nobel bu ömür yoluna lazımı qiyməti verdi. “Ürəyi bulanar”lar, “Mükafat geri alınsın” deyənlər, onu axmaq adlandırıb özü sürünən həyatı keçirənlərin fikirlərinin dünya üçün nə qədər əhəmiyyətsiz olduğunu, dünyanın sahibi saydıqlarımızın sözənl və ədəbiyyatdan neçə pillə aşağıda dayandığı da bu nominasiya ilə təsdiqini tapdı. Öz dediyi kimi Peter Handkenin ömür yolu, fəaliyyəti bu mükafatla hürriyətə qovuşdu. O səs yazısına qulaq verəndə, Əbdürrəhim Karakoçun sözlərini xatırlamadan keçə bilmədim: “Ben bu çağın yabancısıyım...”. Dünya da sülhün, dostluğun müqəddəsliyinə inananların, iddiasız bir həyatı seçənlərin, tanıdığı, tanımadığı insanların həyatına toxuna bilənlərin, xainə xain deyə bilənlərin ayrı bir yeri var bu günlərdə. Bəlkə də, haqlının haqqı mübarizənl sonuna doğru, təqəti tükənəndə təhvil verildi. Amma Peter Handke gözümüzə görünməyən bu nəcib qəhrəmanlar adına aldı o mükafatı...

Mənbə: “nobelprize.org”, “nytimes.com”, Cun Şkluterin “Studies in 20th century literature” jurnalı üçün hazırladığı müsahibə (1979-cu il).

İngilis dilindən tərcümə edən və hazırlayan: Elcan Salmanqızı